

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11
The 11th STOU National Research Conference

การส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดมหาสารคาม

An Extension of Organic Hom Mali Rice Production of Farmers in
Phayakkhaphum Phisai District, Maha Sarakham Province

ศันสนีย์ เกิดบุญมี (Sunsanee Koedbunmee)¹ จินดา ขลิบทอง (Jinda Khlibtong)²

เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ (Chalernsak Toomhirun)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร (2) การยอมรับการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกร (3) เปรียบเทียบต้นทุน ผลผลิตและรายได้จากการขายข้าวหอมมะลิของเกษตรกรที่ผลิตอินทรีย์กับไม่ผลิตอินทรีย์ (4) ปัญหาการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกร (5) ความต้องการและแนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกร ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินาปีที่ยื่นทะเบียนเกษตรกร ปี 2562/63 และเข้าร่วมโครงการผลิตข้าวครบวงจร อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 510 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรทาร์โยยามานะ ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างผู้ปลูกข้าวแบบอินทรีย์ จำนวน 107 รายและแบบไม่อินทรีย์จำนวน 107 ราย ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิและสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีการจับสลาก เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการศึกษาพบว่า (1) เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จบการศึกษาระดับประถมศึกษา เกษตรกรผลิตข้าวอินทรีย์ มีอายุเฉลี่ย 53.68 ปี มีพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิเฉลี่ย 19.45 ไร่ เกษตรกรไม่ผลิตข้าวอินทรีย์มีอายุเฉลี่ย 54.58 ปี มีพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิเฉลี่ย 20.62 ไร่ (2) การยอมรับการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์นำไปปฏิบัติในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีเพียงประเด็นใช้วิถีกลในการกำจัดศัตรูพืช เช่น ใช้แสงไฟล่อ ใช้กับดัก และใช้กาเหวียน ที่ยอมรับปฏิบัติในระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มไม่ผลิตข้าวอินทรีย์นำไปปฏิบัติในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติในระดับน้อย คือ พื้นที่ปลูกเป็นพื้นที่ที่ไม่มีสารเคมีติดต่อกันย้อนหลังต่อเนื่อง 3 ปี การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตแบบอินทรีย์ การแยกเก็บข้าวอินทรีย์กับข้าวที่ผลิตโดยวิธีอื่นอย่างชัดเจน การทำความสะอาดเครื่องสีก่อนทำการสี การแยกสีจากข้าวทั่วไป และบันทึกการปลูกข้าวอย่างสม่ำเสมอ (3) เปรียบเทียบความแตกต่างของเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม พบว่าต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ ผลผลิตข้าวหอมมะลิ และรายได้จากการขายข้าวหอมมะลิ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 โดยต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ต่ำกว่าข้าวไม่อินทรีย์ ผลผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์มีปริมาณสูงกว่าการผลิตแบบไม่อินทรีย์ และรายได้จากการขายข้าวหอมมะลิอินทรีย์สูงกว่าข้าวไม่อินทรีย์ (4) เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีปัญหาในภาพรวมระดับปานกลางด้านการตลาด (5) เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มต้องการการส่งเสริมจากทางราชการ แนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ 1) ส่งเสริมความรู้และสนับสนุนปัจจัยในการผลิตข้าวอินทรีย์ 2) จัดทำแปลงสาธิตข้าวอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน 3) ประชาสัมพันธ์ข้อมูลการผลิตข้าวอินทรีย์ 4) เชื่อมโยงตลาดและแหล่งรับซื้อข้าวอินทรีย์ที่ชัดเจน

คำสำคัญ การยอมรับ การผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ แนวทางการส่งเสริม

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sunsanee_050@hotmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช arkjin@hotmail.com

³ รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช artoom@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study (1) general information of farmers (2) the adoption of organic Hom Mali rice production of farmers (3) the comparison of cost, product, and income from Hom Mali rice selling of organic production farmers and non-organic production farmers (4) problems regarding organic Hom Mali rice production of farmers (5) needs and extension guidelines in organic Hom Mali rice production of farmers. The population of this study was 510 Hom Mali rice farmers who had registered as farmers in the year 2019/2020 and participated in one-stop rice production project in Phayakkhaphum Phisai, MahaSarakhm province. The sample size of 107 organic rice production farmers and 107 non-organic rice production farmers was determined by using Taro Yamane formula with the error value of 0.05 by using stratified random sampling method and simple random sampling method by lotto selection. Data was collected by conducting interview and was analyzed by using statistical values such as frequency, percentage, minimum value, maximum value, mean, standard deviation, and T-test. The results of the study found out that (1) most of the farmers from both 2 groups were female and completed primary school education. Organic Hom Mali rice production group had the average age of 53.68 years and had the average Hom Mali rice production area of 19.45 Rai. On the other hand, the non-organic rice production group production had the average age of 54.58 years and had the average Hom Mali rice production area of 20.62 Rai. (2) Regarding the adoption of organic Hom Mali rice production, the organic rice production group farmers adopted it into practice, overall, at the highest level. Only with mechanic method issues like using light as a lure, using traps, and using sticky glue that got adopted at a moderate level. For the non-organic rice production group, they adopted into practice, overall, at the moderate level. The topics accepted and adopted into practice at the low level included the selection of production area with no chemical use for 3 consecutive years, the usage of rice seeds with organic production method, the explicit storage separation between organic rice production products and non-organic rice production products, the cleaning of rice mill prior to the milling, the separation of the organic rice milling from other types of rice production, and regular rice production journaling. (3) According to the contrast comparison of farmers between the two groups, it showed that the production costs of Hom Mali rice production, Hom Mali rice products, and income from Hom Mali rice selling were different at a statistically significant level of 0.05. The rice production cost for organic Hom Mali rice was lower than non-organic Hom Mali rice. The productivity of organic Hom Mali rice was higher than non-organic Hom Mali rice and the income from selling organic Hom Mali rice was higher than non-organic Hom Mali rice. (4) Farmers in both groups faced with the problems about marketing at the moderate level. (5) Farmers from both groups wanted to receive the extension from the government. The extension guidelines for organic rice production included 1) extension knowledge and subsidized production factors in organic rice production 2) creating organic rice production demonstration crops that passed standard certification 3) publicizing information regarding organic rice production 4) connecting explicit market and selling sources for organic rice.

Keywords: Adoption, Organic Hom Mali rice production, Extension guideline

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

บทนำ

ข้าวเป็นพืชอาหารหลักและเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่ทำรายได้ในลำดับต้นๆของประเทศไทย โดยในแต่ละปีทำรายได้ให้กับประเทศปีละประมาณ 200,000 ล้านบาท แต่ในสถานการณ์ที่ผ่านมาการส่งออกข้าวมีภาวะแข่งขันในตลาดสูงทั้งภายในและภายนอกประเทศ ประกอบกับหลายประเทศโดยเฉพาะในแถบเอเชียมีศักยภาพในการผลิตข้าวที่สูงทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ด้วยต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าประเทศไทยทำให้ส่งผลกระทบต่อราคาการจำหน่ายข้าวไปยังต่างประเทศของไทยที่มีราคาแพงกว่าประเทศอื่นๆในระดับคุณภาพที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้นจึงเป็นโอกาสของประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่มีการพัฒนาระบบการผลิตข้าวและเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่ก้าวหน้า ต้องมีการพัฒนาการผลิตข้าวให้ได้รับรองมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

จังหวัดมหาสารคามเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชที่สำคัญ โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ มีการดำเนินโครงการส่งเสริมการผลิตข้าวครบวงจร ตั้งแต่ปี 2558 มีพื้นที่ทำการเกษตร จำนวน 2,818,573 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 85.22 ของพื้นที่จังหวัด (สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม, 2561) และมีพื้นที่ที่ปลูกข้าวทั้งหมด 2,061,701 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของข้าวนาปีของจังหวัดมหาสารคามเท่ากับ 352 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งต่ำกว่าผลผลิตของประเทศที่ได้ 465 กิโลกรัมต่อไร่ และมีต้นทุนการผลิตข้าวนาปี ประมาณ 4,567 บาทต่อไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2563) อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย เป็นอำเภอเดียวของจังหวัดมหาสารคามที่มีพื้นที่การเพาะปลูกข้าวอยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ สภาพพื้นที่ในการเพาะปลูกจะเป็นพื้นที่ลุ่ม และพื้นที่ดอนซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่จะทำการเพาะปลูกข้าวโดยอาศัยน้ำฝน (อนันต์พล ธาณีและคณะ, 2545) หรือทำนาปี ซึ่งถือเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพดีและมีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ข้าวหอมมะลิหรือข้าวขาวดอกมะลิ 105 เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ซึ่งมีเนื้อที่เพาะปลูกข้าว จำนวน 284,173 ไร่ มีเกษตรกรจำนวน 16,818 ราย ในปี พ.ศ. 2561 เกิดการระบาดของโรคไหม้คอรวงในพื้นที่การเพาะปลูกข้าวหอมมะลินาเคมีของเกษตรกรอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย แต่ไม่พบการระบาดของโรคไหม้คอรวงในแปลงนาอินทรีย์ ทำให้เกษตรกรบางส่วนเริ่มมีการปรับเปลี่ยนการผลิตข้าวนาเคมีไปสู่นาอินทรีย์มากขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรที่สนใจและเข้าร่วมโครงการผลิตข้าวครบวงจร คิดเป็นร้อยละ 2.12 ของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ และมีพื้นที่เพาะปลูก 3,520 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.32 ของพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลินิทรีย์ทั้งหมด (สำนักงานเกษตรอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย, 2562)

อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย แม้จะมีสภาพภูมิศาสตร์และประชากรศาสตร์ที่เหมาะสมแก่การผลิตข้าวหอมมะลิ แต่การยอมรับในหลักการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ยังมีปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องทำให้เกษตรกรบางส่วนปฏิบัติตาม และบางส่วนไม่ปฏิบัติตาม โดยการศึกษาครั้งนี้เพื่อต้องการศึกษาสภาพทั่วไปของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวหอมมะลิและการยอมรับการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย เพื่อนำไปจัดทำแนวทางในการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ในพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาการยอมรับการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ของเกษตรกร
3. เพื่อเปรียบเทียบต้นทุน ผลผลิตและรายได้จากการขายข้าวหอมมะลิของเกษตรกรที่ผลิตอินทรีย์กับไม่ผลิตอินทรีย์

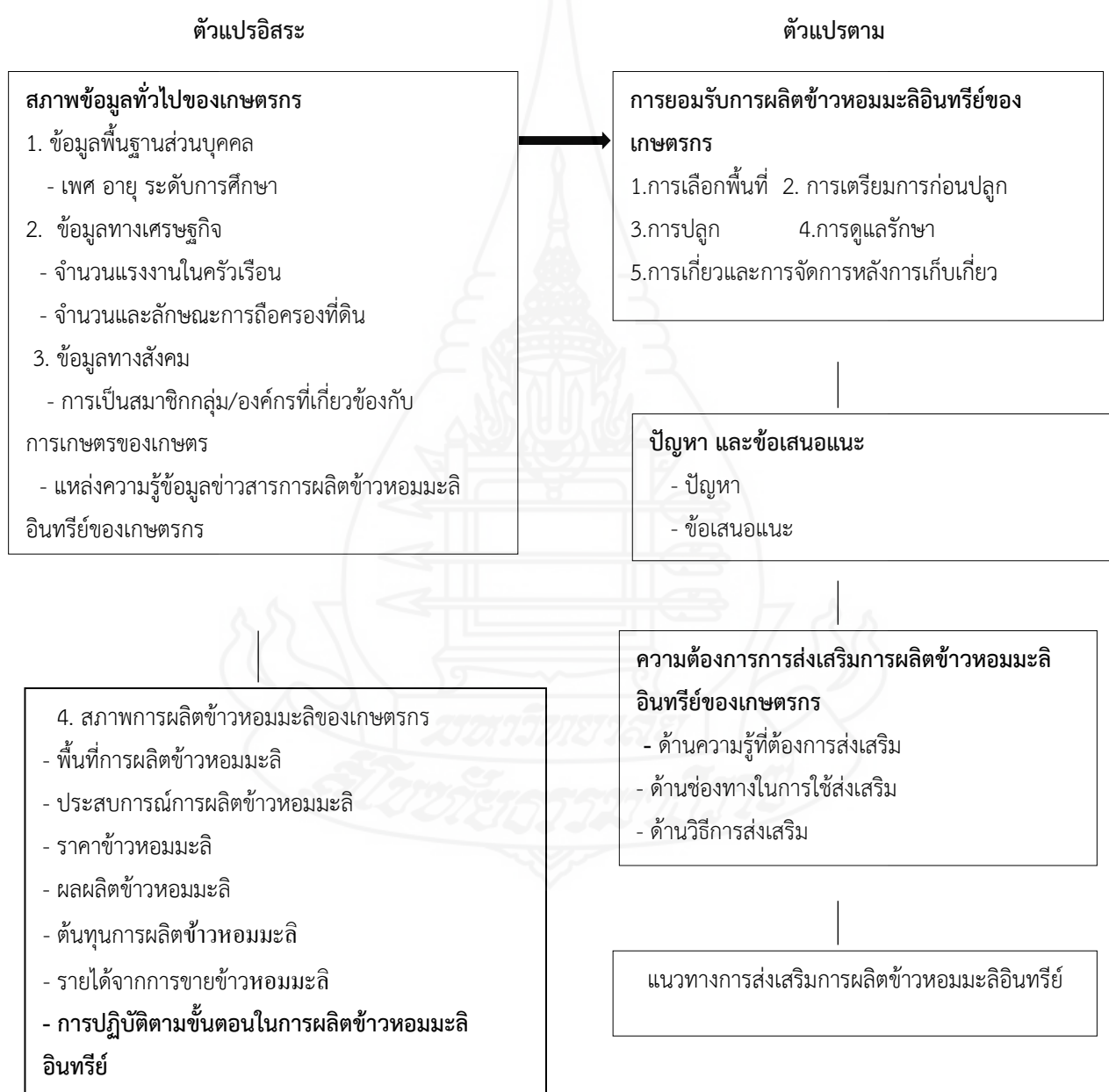

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

4. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ของเกษตรกร
5. เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ของเกษตรกร

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

สมมติฐานการวิจัย

ต้นทุน ผลผลิต และรายได้การผลิตข้าวหอมมะลิของเกษตรกรผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์และเกษตรกรไม่ผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์แตกต่างกัน

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากร ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินาปีขึ้นทะเบียนเกษตรกร ปีการผลิต 2562/ 2563 และเข้าร่วมโครงการการผลิตข้าวครบวงจร จำนวน 510 ราย ใช้สูตรคำนวณขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 107 ราย โดยจัดเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มผู้ปลูกข้าวหอมมะลินทรีย์จำนวน 107 รายและกลุ่มผู้ไม่ปลูกข้าวหอมมะลินทรีย์ จำนวน 107 ราย สุ่มแบบชั้นภูมิและสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) มีทั้งปลายปิดและปลายเปิด แบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่ 1) สภาพข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร 2) สภาพการผลิตข้าวหอมมะลิและการปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ของเกษตรกร 3) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ 4) ความต้องการ การส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ของเกษตรกร การตรวจสอบความเที่ยง (reliability) ทดลองสัมภาษณ์ประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 คน ในอำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม เพื่อหาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาค่าความเที่ยงตามวิธีการของ Cronbach's alpha ได้ค่า alpha ตอนที่ 2.2 เท่ากับ 0.960 การวิเคราะห์ที่ใช้ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้ค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย แบ่งเป็น ปัญหา และความต้องการ กำหนดความหมาย ดังนี้ 1.00 - 1.80 = น้อยที่สุด 1.81 - 2.60 = น้อย 2.61 - 3.40 = ปานกลาง 3.41 - 4.20 = มาก และ 4.21 - 5.00 = มากที่สุด การยอมรับการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ มีทั้งหมด 25 ข้อ กำหนดดังนี้ ร้อยละของเกษตรกรที่นำไปปฏิบัติในแต่ละประเด็น กำหนดดังนี้ 1) ร้อยละ 1.00 - 20.00 = น้อยที่สุด 2) ร้อยละ 21.00 - 40.00 = น้อย 3) ร้อยละ 41.00 - 60.00 = ปานกลาง 4) ร้อยละ 61.00 - 80.00 = มาก และ 5) ร้อยละ 81.00 - 100.0 = มากที่สุด ส่วนการทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบความแตกต่างของเกษตรกรจำนวน 2 กลุ่ม ใช้สถิติ t-test สำหรับแนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ ใช้วิธีสังเคราะห์ผลจากการศึกษา

ผลการวิจัย

1. สภาพข้อมูลทั่วไป ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ มากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 53.68 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 3.19 คน มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 25.34 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรทางการเกษตร โดยเป็นสมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่ มีสื่อหอกระจายข่าวในชุมชนและได้รับข่าวสารการปลูกข้าว ร้อยละ 87.9 จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ รองลงมาจากผู้นำชุมชน ตามลำดับ เกษตรกรกลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 54.58 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 2.87 คน มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 22.8 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรทางการเกษตร โดยเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน มีสื่อหอกระจายข่าวในชุมชนและได้รับข่าวสารการปลูกข้าว ร้อยละ 78.5 จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ รองลงมาจากผู้นำชุมชน ตามลำดับ เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม มีลักษณะการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง โดยเกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มาใช้ในการปลูกข้าว

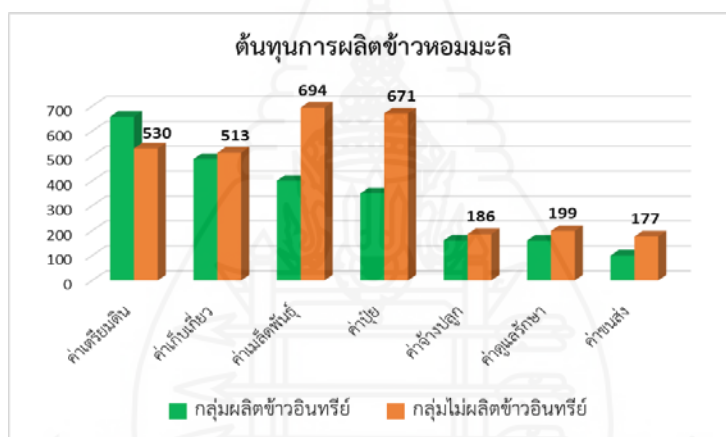

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

2. สภาพการผลิตข้าวหอมมะลิของเกษตรกรและการปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ของเกษตรกรในอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

สภาพการผลิตข้าวหอมมะลิของเกษตรกรในอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์มีพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิเฉลี่ย 19.45 ไร่ มีประสบการณ์การปลูกข้าวหอมมะลิเฉลี่ย 22.63 ปี มีผลผลิตข้าวหอมมะลิเฉลี่ย 442.0 กิโลกรัมต่อไร่ ราคาจำหน่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 14.17 บาทต่อกิโลกรัม ต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์เฉลี่ย 2,317.20 บาทต่อไร่ และมีรายได้จากการขายข้าวหอมมะลินทรีย์เฉลี่ย 5,047.84 บาทต่อไร่ เกษตรกรกลุ่มผู้ไม่ผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ มีพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิเฉลี่ย 20.62 ไร่ มีประสบการณ์ในการปลูกข้าวหอมมะลิเฉลี่ย 19.28 ปี มีผลผลิตข้าวหอมมะลิเฉลี่ย 363.15 กิโลกรัมต่อไร่ ราคาจำหน่ายข้าวหอมมะลิ 9.10 บาทต่อกิโลกรัม ต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิเฉลี่ย 2,963.36 บาทต่อไร่ และมีรายได้จากการขายข้าวหอมมะลิเฉลี่ย 3,996.47 บาทต่อไร่

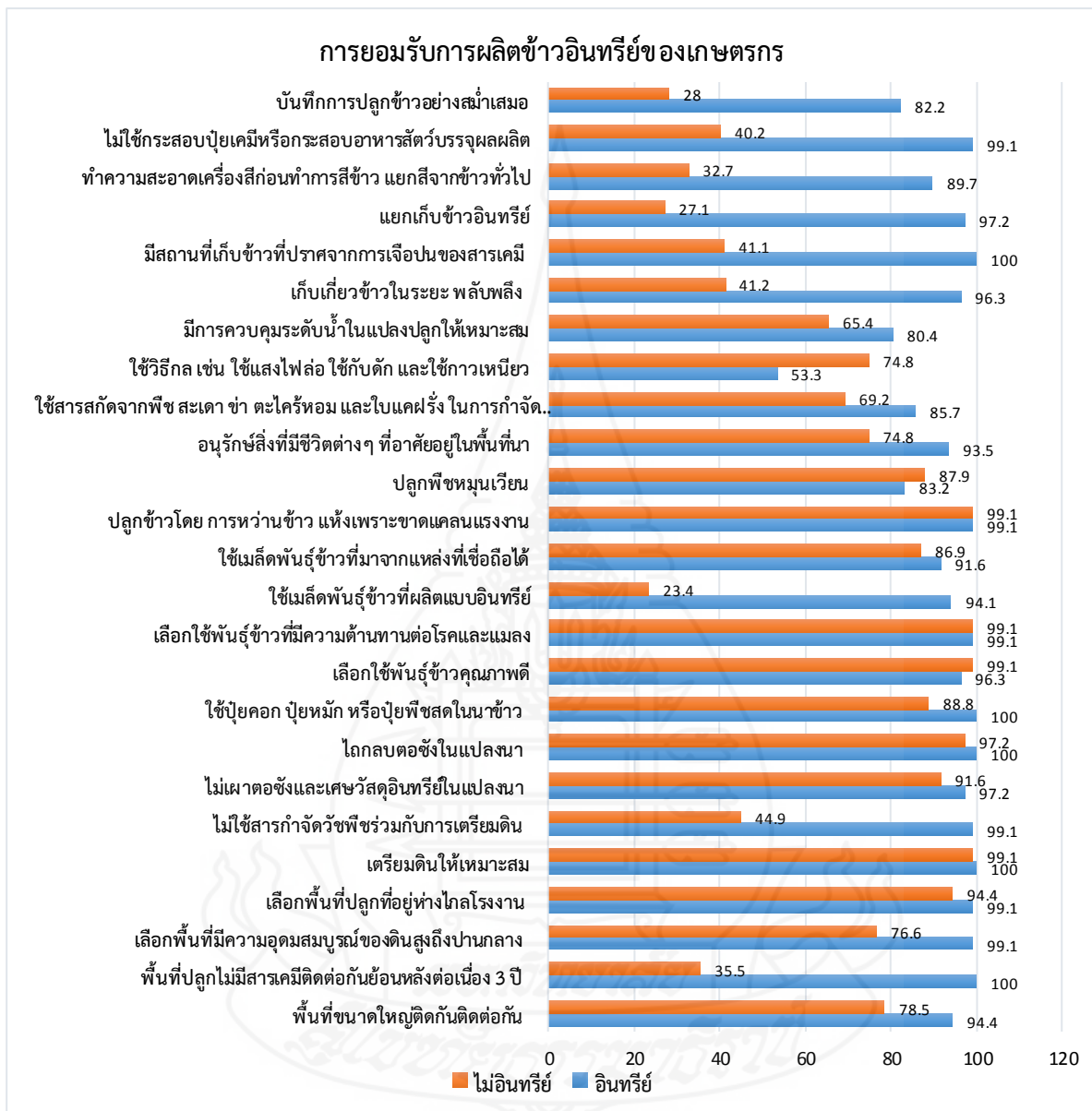

ภาพที่ 1 ต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ

การยอมรับการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ของเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์มีการนำไปปฏิบัติในระดับมากที่สุด ยกเว้นประเด็น การใช้วิธีการ เช่น ใช้แสงไฟล่อ ใช้กับดัก และใช้กาวเหนียว (ร้อยละ 54.4) ที่มีการนำไปปฏิบัติระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์มีการนำไปปฏิบัติในระดับมาก มีเพียงบางประเด็นที่นำไปปฏิบัติในระดับน้อยได้แก่ประเด็น การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตแบบอินทรีย์ (ร้อยละ 23.4) การแยกเก็บข้าวอินทรีย์กับข้าวที่ผลิตโดยวิธีอื่นอย่างชัดเจน (ร้อยละ 27.1) บันทึกการปลูกข้าวอย่างสม่ำเสมอ (ร้อยละ 28.0) การทำความสะอาดเครื่องสีก่อนทำการสี การแยกสีจากข้าวทั่วไป (ร้อยละ 32.7) และเป็นพื้นที่ที่ไม่มีสารเคมีติดต่อกันย้อนหลังต่อเนื่อง 3 ปี (ร้อยละ 35.5)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11
The 11th STOU National Research Conference

ภาพที่ 2 การยอมรับการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร

3. ระดับปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่าเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีระดับความรุนแรงของปัญหา 3 ด้านดังนี้ (1) ด้านการตลาด พบว่าเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีระดับความรุนแรงของปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ราคาข้าวอินทรีย์ (2) ด้านเกษตรกร พบว่า เกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์มีระดับความรุนแรงของปัญหาในภาพรวมอยู่ใน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ระดับปานกลาง สำหรับเกษตรกรกลุ่มไม่ผลิตข้าวอินทรีย์มีระดับความรุนแรงของปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับน้อยซึ่งเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ความรู้ในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ รองลงมาคือ แรงงานและความยุ่งยากในการปฏิบัติตามมาตรฐาน ตามลำดับ (3) ด้านการผลิต พบว่า เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีระดับความรุนแรงของปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ คือ ปัญหาฝนทิ้งช่วง สำหรับเกษตรกรไม่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์มีปัญหารองลงมาคือการหาเมล็ดพันธุ์อินทรีย์ การกำจัดวัชพืช การกำจัดโรคและแมลงตามลำดับ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดมหาสารคาม คือ จัดให้มีแปลงสาธิตการผลิตข้าวอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจนขึ้นและมีตลาดรับซื้อข้าวอินทรีย์ในพื้นที่ ที่มีการแบ่งแยกในด้านราคาและคุณภาพข้าว

4. ความต้องการในการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดมหาสารคาม

ผลการศึกษาพบว่า ความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรใน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ ด้านความรู้ที่ต้องการส่งเสริม ด้านช่องทางในการส่งเสริม ด้านวิธีการในการส่งเสริมและด้านการสนับสนุนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ดังนี้

(1) ด้านความรู้ที่ต้องการส่งเสริม พบว่าเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม มีความต้องการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่เกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ต้องการความรู้เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ช่องทางการจำหน่าย การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การปลูก การเตรียมการก่อนการปลูกและการเลือกพื้นที่ปลูก ประเด็นที่เกษตรกรกลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ต้องการความรู้เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ช่องทางการจำหน่าย การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การเตรียมการก่อนการปลูกและการเลือกพื้นที่ปลูก

(2) ด้านช่องทางในการส่งเสริมพบว่าเกษตรกรกลุ่มทั้ง 2 กลุ่ม มีความต้องการการส่งเสริมจากสื่อบุคคลของหน่วยงานราชการระดับมาก สื่อสิ่งพิมพ์ระดับปานกลางจาก คู่มือ จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ เฟสบุ๊ก/line และจากสื่อบุคคลของหน่วยงานเอกชน ตามลำดับ

(3) ด้านวิธีการที่ต้องการส่งเสริมของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ต้องการวิธีการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ในรูปแบบการเยี่ยมเยียน และต้องการวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับปานกลาง ได้แก่ ทักษะศึกษา/ดูงาน ทางโทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต และการจัดอบรม/สาธิต ตามลำดับ และเกษตรกรกลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ต้องการวิธีการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ในรูปแบบการเยี่ยมเยียน และต้องการวิธีการส่งเสริมในระดับปานกลาง ได้แก่ การจัดอบรม/สาธิต ทักษะศึกษา/ดูงาน ตามลำดับ

(4) ความต้องการการสนับสนุน พบว่าเกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ต้องการการสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต ด้านการตลาด อยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่เกษตรกรต้องการการสนับสนุน ได้แก่ ปุ๋ยอินทรีย์และสารชีวภัณฑ์ การจัดหาแหล่งรับซื้อผลผลิต การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ และประชาสัมพันธ์ ตามลำดับ ส่วนกลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์มีความต้องการสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต ด้านการตลาด อยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่เกษตรกร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ต้องการการสนับสนุน ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ดี ปุ๋ยอินทรีย์และสารชีวภัณฑ์ การจัดหาแหล่งรับซื้อผลผลิต การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ และประชาสัมพันธ์ตามลำดับ

5. การทดสอบสมมติฐาน พบว่าต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ ผลผลิตข้าวหอมมะลิ และรายได้จากการขายข้าวหอมมะลิ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 1 ทดสอบสมมติฐาน ต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ ผลผลิตข้าวหอมมะลิ และรายได้จากการขายข้าวหอมมะลิของเกษตรกรผลิตข้าวอินทรีย์และเกษตรกรไม่ผลิตข้าวอินทรีย์แตกต่างกัน

รายการ	ค่าเฉลี่ย		ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน		t-test	
	ผลิตอินทรีย์	ไม่ผลิตอินทรีย์	ผลิตอินทรีย์	ไม่ผลิตอินทรีย์	t	Sig-t
ต้นทุนการปลูกข้าวหอมมะลิ	2317.20	2963.3	350.965	249.907	-10.556	0.000
ผลผลิตข้าวหอมมะลิ	442.02	363.15	95.464	42.401	694.39	0.000
รายได้จากการขายข้าวหอมมะลิ	5047.84	3996.47	1370.318	1433.05	5.735	0.000

* ระดับนัยสำคัญที่ $p < 0.05$

แนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้นำกระบวนการยอมรับนวัตกรรมมากำหนดเป็นหลักในการกำหนดแนวทางส่งเสริมการเกษตร ซึ่งอธิบายแนวทางส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ดังนี้

1. ขั้นรับรู้ ขั้นสนใจ พบว่าเกษตรกรมีความต้องการความรู้ในภาพรวมระดับมาก โดยเฉพาะด้านการจำหน่าย การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวตามลำดับ จึงควรให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ตามหลักวิชาการ ตลอดจนประเด็นต่างๆได้แก่ การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตแบบอินทรีย์ การแยกเก็บข้าวอินทรีย์กับข้าวที่ผลิตโดยวิธีอื่นอย่างชัดเจน บันทึกการปลูกข้าวอย่างสม่ำเสมอ เป็นพื้นที่ที่ไม่มีสารเคมีติดต่อกันย้อนหลังต่อเนื่อง 3 ปี และการทำความสะอาดเครื่องสีก่อนทำการสี การแยกสีจากข้าวทั่วไป เป็นต้น โดยนักส่งเสริมและเกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการผลิตข้าวอินทรีย์ ที่มีความใกล้ชิดกับเกษตรกรถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ออกเยี่ยมเยียนให้กำลังใจเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ เนื่องจากพบว่า เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม มีความต้องการช่องทางในการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ จากหน่วยงานราชการระดับมาก โดยวิธีการเยี่ยมเยียน

2.ขั้นไตร่ตรอง นักส่งเสริมควรให้ข้อมูลการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ ในเรื่องต้นทุน ผลผลิตและรายได้จากการขายข้าวหอมมะลินทรีย์ เปรียบเทียบกับข้าวหอมมะลิไม่อินทรีย์เพื่อให้เกษตรกรมีข้อมูลสนับสนุนประกอบการตัดสินใจ พร้อมทั้งหน่วยงานราชการให้การสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์สำหรับเกษตรกรในระยะปรับเปลี่ยน และเชื่อมโยงตลาดข้าวอินทรีย์ที่ชัดเจนจะทำให้เกษตรกรเกิดแรงจูงใจในการตัดสินใจผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์

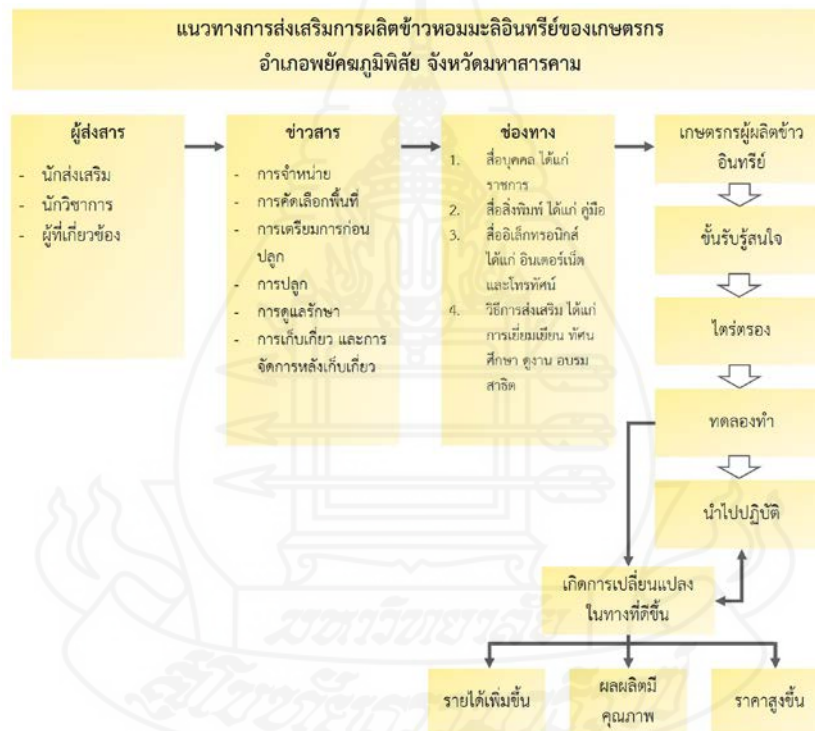

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

3. ขั้นตอนทดลองทำ จัดทำแปลงสาธิตการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน หรือศูนย์เรียนรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ในพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นที่พบปะระหว่างเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ หรือเกษตรกรด้วยกันเอง เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการถ่ายทอดประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง พร้อมเห็นผลที่เป็นรูปธรรมกระตุ้นและสร้างความเชื่อมั่นให้กับเกษตรกรในการยอมรับผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์มากขึ้น รวมถึงมีแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลินทรีย์สำหรับใช้ในพื้นที่ ลดการจัดหาเมล็ดพันธุ์อินทรีย์จากพื้นที่อื่นเพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลินทรีย์ได้ง่าย

4. ชี้นำไปปฏิบัติ ควรประชาสัมพันธ์การผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ให้เกษตรกรเข้าถึงข้อมูลเพิ่มมากขึ้น มีการผลิตสื่อที่มีความหลากหลาย น่าสนใจ เข้าใจง่าย นำสื่อที่มีอยู่แล้วไปเผยแพร่ผ่านช่องทางต่างๆ เช่น คู่มือ อินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะเรื่องต้นทุนข้าวหอมมะลินทรีย์ ผลผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์และรายได้จากการขายข้าวหอมมะลินทรีย์ ทำให้เกษตรกรมีการเปลี่ยนในทางที่ดีขึ้น และมีรายได้เพิ่มขึ้น แสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

อภิปรายผลการวิจัย

1) สภาพการผลิตข้าวหอมมะลิของเกษตรกรในอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์มีผลผลิตเฉลี่ย 442.0 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งมากกว่าเกษตรกรกลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ ที่มีผลผลิตเฉลี่ย 363.15 กิโลกรัมต่อไร่ เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ เป็นกลุ่มที่ผลิตข้าวอินทรีย์มากกว่า 3 ปี และได้รับการรับรองมาตรฐาน ซึ่งมีการปรับปรุงบำรุงดินอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผลผลิตสูงกว่ากลุ่มที่เริ่มเข้าสู่การผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์สอดคล้องกับสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2563) ติดตามผลการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ผลิตข้าวอินทรีย์ระยะเวลา 3 ปี (ปี 2560 - 2562) พบว่า ผลผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบอินทรีย์ในปีแรกจะลดลงเหลือ 304 กิโลกรัมต่อไร่ เนื่องจากหยุดใช้สารเคมี แต่ในปี 2562 ซึ่งเป็นปีที่ 3 ที่เข้าสู่อินทรีย์อย่างเต็มตัว จะได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้นเป็น 376 กิโลกรัมต่อไร่ เนื่องจากพื้นดินได้รับการฟื้นฟู และปรับสภาพจากเคมีเป็นอินทรีย์ มีการปรับปรุงดินอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการจัดการศัตรูพืชแบบชีวภาพ ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นจากเดิม แตกต่างจากประภาพรรณเหล่าวิระกุล (2554) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกร ที่ผ่านมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่ากลุ่มเกษตรกรที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์มีผลผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์เฉลี่ยต่อไร่ 409.89 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งต่ำกว่าผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ผ่านการรับรองมาตรฐานคือ 463.40 กิโลกรัมต่อไร่

ราคาจำหน่ายข้าวของเกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ ราคาจำหน่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 14.17 บาทต่อกิโลกรัมซึ่งมากกว่าราคาจำหน่ายข้าวของเกษตรกรกลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ราคาจำหน่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 9.10 บาทต่อกิโลกรัม ใกล้เคียงกับสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2561) ศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนการผลิต ข้าวหอมมะลิอินทรีย์กับข้าวหอมมะลิทั่วไป (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ) พบว่าราคาข้าวที่เกษตรกรขายได้(ข้าวเปลือกแห้ง)ราคาต่อกิโลกรัมละ 13.50 บาท และกิโลกรัมละ 9.43 บาทตามลำดับ จะเห็นว่า ข้าวหอมมะลิอินทรีย์มีผลตอบแทนต่อไร่มากกว่าข้าวหอมมะลิทั่วไป รายได้จากการขายข้าวหอมมะลิ เกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์มีรายได้จากการขายข้าวเฉลี่ย 5,047.84 บาทต่อไร่ ซึ่งมากกว่าเกษตรกรกลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ที่มีรายได้จากการขายข้าวหอมมะลิเฉลี่ย 3,996.47 บาทต่อไร่

ส่วนต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิของเกษตรกร พบว่ากลุ่มผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์มีต้นทุนเฉลี่ย 2,317.20 บาทต่อไร่ และกลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่มีต้นทุนเฉลี่ย 2,963.36 บาทต่อไร่ ซึ่งต่ำกว่าต้นทุนการผลิตข้าวทั่วไปของเกษตรกรอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในปีการผลิต 2562 ที่มีต้นทุนเฉลี่ย 3,430 บาทต่อไร่ ถึงแม้ว่าเกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์จะมีต้นทุนที่ต่ำกว่า แต่ต้นทุนส่วนใหญ่จะเป็นด้านการเตรียมดิน เนื่องจากมีการไถอย่างน้อย 3 ครั้งต่อรอบการผลิต จึงทำให้ต้นทุนการเตรียมดินสูงกว่ากลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ และมีการใช้ปัจจัยการผลิตของตนเอง เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์ ทำให้ต้นทุนรวมต่ำกว่ากลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ที่มีต้นทุนที่สูงเป็นค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าขนส่ง และค่าปุ๋ย

2) การยอมรับการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกร จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์มีการนำไปปฏิบัติในระดับมากที่สุดและเกษตรกรกลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์มีการนำไปปฏิบัติในระดับมากที่สุดตามลำดับ สอดคล้องกับนิรดา แป้นนงรอง (2560) ศึกษาการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์สู่การรับรองมาตรฐานของเกษตรกรในอำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีการผลิตข้าวตามหลักการมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในระดับมากที่สุด โดยประเด็นที่เกษตรกรกลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ยอมรับและนำไปปฏิบัติได้น้อยได้แก่ การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตแบบอินทรีย์ (ร้อยละ 23.4) สอดคล้องกับปัญหาของเกษตรกรกลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ มีปัญหาในการจัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ และปัญหาฝนทิ้งช่วง และต้องการการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ รองลงมาการบันทึกการปลูกข้าวอย่างสม่ำเสมอ (ร้อยละ 28.0) เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ปฏิบัติ การจดบันทึกไม่ต่อเนื่อง พื้นที่ที่ไม่มีสารเคมีติดต่อกันย้อนหลังต่อเนื่อง 3 ปี (ร้อยละ 35.5) สอดคล้องกับต้นทุนการใช้ปุ๋ยของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรบางรายยังใช้ปุ๋ยเคมี การทำความสะอาดเครื่องสีก่อนทำการสี และการแยกสีจากข้าวทั่วไป (ร้อยละ 32.7) ส่วนประเด็นที่กลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ยอมรับและนำไปปฏิบัติในระดับปานกลางได้แก่การใช้วิธีการ เช่น ใช้แสงไฟล่อ ใช้กับดัก และใช้กาเวนเขียว แตกต่างกับวันทนา ศักดิ์เจริญ (2552) ศึกษาการยอมรับการปลูกข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรในตำบลวังน้ำเย็น อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

พบว่าเทคโนโลยีที่เกษตรกรทั้งหมด ร้อยละ 100 ไม่ยอมรับคือการใช้แสงไฟและกาใช้กาเวนด้วยเหตุผลว่าไม่มีเวลาและสิ้นเปลือง

3) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคามพบว่า ด้านการตลาดมีระดับความรุนแรงของปัญหาในภาพรวมระดับปานกลาง โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือเรื่องราคาข้าวอินทรีย์ ซึ่งสอดคล้องสุพรรณิ เลขกลาง (2562) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดสุรินทร์พบว่า ปัญหาในการปลูกข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร คือ ราคาจำหน่ายของผลผลิตกับราคาข้าวทั่วไปยังไม่มีวามแตกต่างกัน ขาดตลาดรองรับที่แน่นอน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐขาดความต่อเนื่องในการส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์ตามมาตรฐานของสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ(มกอช.) และสอดคล้องกับ ตรีเจิม พันธรักษ์ (2556) ได้ศึกษาความรู้และการปฏิบัติของเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ในตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาของเกษตรกรคือ ราคาผลผลิตเกษตรกรอินทรีย์มีราคาต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม คือ จัดให้มีแปลงสาธิตการผลิตข้าวอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจนขึ้นและมีตลาดรับซื้อข้าวอินทรีย์ในพื้นที่ ที่มีกาแบ่งแยกในด้านราคาและคุณภาพข้าว

4) ความต้องการการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ของเกษตรกรในอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

1. ด้านความรู้ที่ต้องการส่งเสริม พบว่าเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม มีความต้องการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่เกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ช่องทางการจำหน่าย รองลงมาคือ การดูแลรักษา ตามลำดับ ประเด็นที่กลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ช่องทางการจำหน่าย การปลูก การดูแลรักษา ตามลำดับ ใกล้เคียงกับพิจิตรา โกติรัมย์ (2562) พบว่าเกษตรกรต้องการความรู้มากที่สุดทุกประเด็น โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ การป้องกันโรค แมลง และศัตรูพืช

2. ด้านช่องทางการส่งเสริม เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีความต้องการสื่อในการส่งเสริมจากสื่อบุคคลของหน่วยงานราชการมาก เนื่องจากเกษตรกรให้ความเชื่อมั่น และมีความมั่นใจในหน่วยงานราชการ ต้องการให้หน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ สอดคล้องกับพิจิตรา โกติรัมย์ (2562) พบว่าเกษตรกรต้องการความรู้มากที่สุดทุกประเด็น จากสื่อบุคคล (ราชการ) ต้องการสื่อในการส่งเสริมระดับปานกลาง จากสื่อสิ่งพิมพ์ คู่มือ เนื่องจากคู่มือ สามารถอธิบายข้อมูลรายละเอียดได้มาก ทำให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจมากกว่า โปสเตอร์ ที่เน้นรูปภาพ สีสัน ดึงดูดให้เกิดความสนใจแต่การอธิบายเนื้อหารายละเอียดมีน้อย สื่ออิเล็กทรอนิกส์จากอินเทอร์เน็ต แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความสนใจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และสามารถเข้าถึงสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ ได้ง่าย และจากสื่อบุคคลของหน่วยงานเอกชน ตามลำดับ

3. ด้านวิธีการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ พบว่าเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่ม ต้องการวิธีการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ในรูปแบบการเยี่ยมเยียน ซึ่งการเยี่ยมเยียนร้ณาและบ้านของเกษตรกร (Farmer Home Visit) เป็นวิธีการและแนวคิดของการส่งเสริมที่เจ้าหน้าที่จะไปพบปะรับฟังปัญหา และถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรถึงฟาร์ม หรือร้ณาโดยจะเห็นถึงสภาพความเป็นจริงของเกษตรกร เกษตรกรกลุ่มผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ต้องการวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้รองลงมา ในระดับปานกลาง ได้แก่ ทัศนศึกษา/ดูงาน อาจเนื่องจากการไปทัศนศึกษาดูงานเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกษตรกรได้เห็นสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับการผลิตข้าวตามมาตรฐานข้าวอินทรีย์และได้รับความรู้ที่เข้าใจมากยิ่งขึ้น และนำไปปฏิบัติในการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ตามมาตรฐานข้าวอินทรีย์ได้อย่างถูกต้อง ส่วนเกษตรกรกลุ่มไม่ผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ต้องการวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

รองลงมา ในระดับปานกลาง ได้แก่ การจัดอบรม/สาธิต ดังนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรส่งเสริมให้ตรงตามเป้าหมายของเกษตรกร เพื่อให้งานประสบความสำเร็จ และเกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติได้

4. ความต้องการการสนับสนุน เกษตรกรมีความต้องการสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต ด้านการตลาดอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับนิรดา เป็นนางรอง (2560) ศึกษาการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์สู่การรับรองมาตรฐานของเกษตรกรในอำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มได้รับการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ไปสู่การรับรองมาตรฐาน ด้านวิธีการ เนื้อหาการส่งเสริม และการสนับสนุนที่ต่างกัน โดยเกษตรกรที่ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานได้รับการส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนเกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานได้รับการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก ส่วนความต้องการการผลิตข้าวอินทรีย์ไปสู่การรับรองมาตรฐานของเกษตรกรทั้ง 2 มีความต้องการอยู่ในระดับมากโดยเฉพาะด้านการสนับสนุนในเรื่องการตลาด

5) การทดสอบสมมติฐานพบว่า ต้นทุนการผลิต ผลผลิต และรายได้จากการขายข้าว ของเกษตรกรที่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์และไม่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 สอดคล้องกับชาลีสา สุวรรณกิจ (2559, น.519-529) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนระหว่างการปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์กับเกษตรเคมีพบเกษตรกรที่ปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์มีต้นทุนที่ต่ำกว่า เกษตรเคมี และมีผลตอบแทนที่มากกว่าเกษตรเคมี นอกจากนี้พบว่า รายได้และต้นทุนการปลูกข้าวระหว่าง เกษตรอินทรีย์และเกษตรเคมีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกร ผู้วิจัยได้ ได้นำกระบวนการยอมรับนวัตกรรมมา กำหนดเป็นหลักในการกำหนดแนวทางส่งเสริมการเกษตร โดย 1) ขั้นรับรู้ สนใจ ของเกษตรกรกระเษะปรับเปลี่ยน ควรส่งเสริมความรู้และสนับสนุนปัจจัยในการผลิตข้าวอินทรีย์ให้เพียงพอ ซึ่งในขั้นนี้เจ้าหน้าที่การเกษตรจะเข้ามามีบทบาทสำคัญ 2) ขั้นไตร่ตรอง จะมีการเปรียบเทียบระหว่างข้อดีและข้อเสีย ดังนั้นควรประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลการผลิตข้าวอินทรีย์ให้มากยิ่งขึ้นในเรื่องต้นทุนการผลิตข้าว ผลผลิตข้าว และรายได้จากการขายข้าวหอมมะลิอินทรีย์กับข้าวหอมมะลิไม่อินทรีย์ เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการยอมรับการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ 3) ขั้นทดลองทำ ควรจัดทำแปลงสาธิตข้าวอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน เพื่อใช้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรกับเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน 4) ขั้นยอมรับ ควรเชื่อมโยงตลาดและแหล่งรับซื้อข้าวอินทรีย์ที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการยอมรับการผลิตข้าวอินทรีย์ สอดคล้องกับ เกลิมศักดิ์ ดุ่มหิรัญ (2561) กล่าวถึงเอเวอร์เรต เอ็ม.โรเจอร์ส (Everett M. Rogers) ที่ระบุว่ากระบวนการคือการยอมรับคือการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมหรือปฏิสนวัตกรรม เป็นกระบวนการที่เกิดในสมองที่จะต้องผ่านขั้นตอนหรือระยะต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นรับรู้ (Awareness Stage) เป็นขั้นที่เริ่มมีความสนใจแสวงหารายละเอียดเกี่ยวกับวิทยาการใหม่เพิ่มเติม 2) ขั้นสนใจ (Interest Stage) เป็นขั้นที่เริ่มมีความสนใจแสวงหารายละเอียด 3) ขั้นประเมินค่า (Evaluation Stage) เป็นขั้นที่ไตร่ตรองว่าจะลองใช้วิธีการหรือวิทยาการใหม่นั้นดีหรือไม่ ด้วยการเปรียบเทียบระหว่างข้อดีและข้อเสีย 4) เป็นขั้นทดลอง ที่บุคคลทดลองใช้วิทยาการใหม่ๆ เน้นกับสถานการณ์ของตน ซึ่งเป็นการทดลองดูกับส่วนน้อยก่อน เพื่อจะได้รู้ว่าได้ผลหรือไม่ ขั้นทดลอง (Trial Stage) 5) ขั้นตอนการยอมรับ (Adoption Stage) เป็นขั้นที่บุคคลยอมรับวิทยาการใหม่ๆ นั้นไปใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมของตนอย่างเต็มที่ หลังจากที่ได้ทดลองปฏิบัติและเป็นประโยชน์ในสิ่งนั้น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร

1) เกษตรกร มีแปลงเรียนรู้การผลิตข้าวอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน หรือศูนย์เรียนรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ในพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ดูงานและเป็นที่พบปะระหว่างเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ หรือเกษตรกรด้วยกันเอง เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการถ่ายทอดประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง พร้อมเห็นผลที่เป็นรูปธรรมสร้างความเชื่อมั่นให้กับเกษตรกรในการปรับเปลี่ยนมาผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์มากขึ้น เป็นการส่งเสริมการเกษตรด้วยเกษตรกรด้วยกันเองจะเกิดการเรียนรู้มากขึ้น ทำให้เกิดการยอมรับมากขึ้น

2) เกษตรกรเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ไว้ใช้ในการปลูกรอบต่อไป ลดการจัดหาเมล็ดพันธุ์จากพื้นที่อื่น และทำให้ยอมรับการผลิตข้าวอินทรีย์มากขึ้น

3) เกษตรกรควรให้ความสำคัญกับการจดบันทึกข้อมูลในกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ทุกขั้นตอน จัดเก็บเอกสารการจดบันทึกเนื่องจากเป็นหลักฐานสำคัญที่บ่งชี้ถึงการปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตข้าวอินทรีย์

2. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1) ก่อนส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์เจ้าหน้าที่ต้องประเมินการปฏิบัติ/การยอมรับของเกษตรกรในพื้นที่ ด้วย เพื่อให้สามารถวางแผนการให้การส่งเสริมได้ตามความต้องการของเกษตรกร ทำให้เกิดการยอมรับการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ และเกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติได้

2) สำหรับเกษตรกรที่สนใจ หรืออยู่ในระยะปรับเปลี่ยน ควรเริ่มจากสร้างการรับรู้และสร้างความเข้าใจ ให้องค์ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ สำหรับเกษตรกรในระยะปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการผลิตข้าวอินทรีย์

3) ควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เพื่อให้เกษตรกรมีข้อมูลในเรื่องต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิ ผลผลิตและรายได้จากการขายข้าวหอมมะลิอินทรีย์ จะกระตุ้นให้เกษตรกรเกิดแรงจูงใจในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์

4) ผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีความหลากหลาย น่าสนใจ เข้าใจง่าย หรือนำสื่อที่มีอยู่แล้วไปเผยแพร่ เช่น อินเทอร์เน็ต คู่มือ ซึ่งพบว่าเกษตรกรมีความต้องการสูงที่สุดเมื่อเทียบกับสื่ออื่น ๆ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลในเรื่องต้นทุนการผลิตข้าว ผลผลิตและรายได้จากการขายข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เพื่อให้เกษตรกรยอมรับการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์และนำไปสู่การเปลี่ยนในทางที่ดีขึ้น

5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเชื่อมโยงการตลาดและแหล่งรับซื้อข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่ชัดเจน พบว่าเกษตรกรมีความต้องการความรู้ด้านช่องทางการจำหน่าย และต้องการการสนับสนุนด้านการตลาดได้แก่แหล่งรับซื้อผลผลิต ดังนั้นควรเชื่อมโยงตลาดและแหล่งรับซื้อข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่ชัดเจน มีมาตรการประกันราคาข้าวระยะปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกษตรกรเกิดความมั่นใจการหันมาผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์มากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษากลยุทธ์ในการสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์

2) ควรศึกษาความเป็นไปได้ในการแปรรูปผลผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้ได้ผลตอบแทนสูงขึ้น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

3) การวิจัยครั้งนี้ศึกษาการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ควรมีการศึกษาการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เปรียบเทียบและวางแผนการผลิต เพื่อพัฒนาการส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ. (2561). แนวคิดทฤษฎีด้านการบริหารงานส่งเสริมและพัฒนากาเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารและการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมและพัฒนากาเกษตร*. (หน่วยที่ 2, น.1-88). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ชาลิสา สุวรรณกิจ. (2559). การเปรียบเทียบต้นทุนและค่าตอบแทนระหว่างการผลิตข้าวเกษตรอินทรีย์กับเกษตรเคมี. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*. 9(2), 519-526.

นิรดา แป้นนางรอง. (2560) การส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์สู่การรับรองมาตรฐานของ เกษตรกรในอำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ . (วิทยานิพนธ์ปริญญา เกษตรศาสตร มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,นนทบุรี.

พิจิตรา โกติรัมย์. (2563). *การส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรในตำบลกันทรารมย์ อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์* (วิทยานิพนธ์ปริญญา เกษตรศาสตร มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2561) การศึกษาด้านทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์กับข้าวหอมมะลิทั่วไป (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ) เอกสารวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร.